

Fakasi'isi'i 'a e Uesia Kovi 'o e Mīsini Va'inga Pa'angá (Pokies) Pepa Fakamatala ki he Talanoa mo e Kakaí Fakamatala Fakamā'opo'opo

‘Oku fie ‘ilo ‘a e Pule‘angá ki he anga ho‘o fakakaukau fekau‘aki mo ha founga te mau lava ai ‘o fokotu‘utu‘u ke malu ange ai ‘a e kakai ‘oku nau pele pa‘anga ‘i he ngaahi mīsini va‘inga pa‘angá.

‘Oku mau siofi ke fakahoko ha ngaahi liliu ki he ngaahi tu‘utu‘uni (regulations/rules) ‘oku ne kāpui ‘a e founga fakahaofi mo fakasi‘isi‘i ‘o e maumau ‘a e va‘inga mīsini pa‘anga ‘i he ngaahi kalapú, papú mo e ngaahi fai‘anga peti lova hoosi (TAB) ‘i Nu‘u Silá.

Ko e hā e palopalemá?

‘Oku hoko ‘a e va‘inga kumi pa‘anga ‘i he ngaahi mīsini va‘inga pa‘angá ke ne fakatupu ha uesia kovi ki ha kakai ‘e ni‘ihi – fakapa‘anga, fakasōsiale pea ‘i ha ngaahi founga kehe foki. ‘E lava ke toe ola lelei ange ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni lolotongá ‘i hono fakahaofi mo fakasi‘isi‘i ‘a e uesia kovi ko ‘eni. Hili ha ngaahi taimi kuo hā mai ai ‘oku ‘i ai ‘a e ngaahi avaava pea ‘oku ‘ikai fu‘u mahino ha ni‘ihi ‘o e ngaahi tu‘utu‘uní.

Hangē ko ‘eni, ‘oku ‘ikai fakamahino‘i mai ‘a e ngaahi faka‘ilonga ‘o e uesia kovi kuo pau ke lekooti ke tokoni ke ‘ilo‘i ai ha tokotaha va‘inga kumi pa‘anga kuo uesia kovi. ‘Oku ‘ikai ke fenāpasi hono ako‘i ‘o e kau ngāue ‘oku nau tokanga‘i ‘a e va‘inga kumi monū‘iá. ‘Oku si‘isi‘i foki mo ha ngaahi tautea kapau ‘e maumau‘i ‘a e ngaahi tu‘utu‘uní.

‘Oku ‘uhinga ‘eni ‘e lava ke ‘i ai ha kakai ‘e ni‘ihi ‘oku lava ke nau a‘usia ha uesia kovi ‘e ala lava ke ta‘ofi.

Ko e hā e fakakaukau ‘a e Pule‘angá ki he ngaahi me‘a kotoa ko ‘eni?

‘Oku fakakaukau ‘a e Pule‘angá ‘oku ‘i ai ha ngaahi faingamālie ke fakamalohia ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni fekau‘aki mo e founga ke ngāue ai ‘a e ngaahi mīsini va‘inga pa‘angá. Hangē ko ‘eni, ‘e lava ke faaitatau ange ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni ‘o e fakahoko fatongia ki he kumi monū‘iá (gambling) mo e ngaahi tu‘utu‘uni ‘o e fakahoko fatongia ki he kava mālohí.

‘Oku ‘i ai ha ngaahi me‘angāue pe me‘akamosi te ne lava ‘o ‘ai ke malu ange ‘a e va‘inga kumi monū‘iá ‘aki hano fakangatangata ‘a e ngaahi kongā faka‘ai‘ai (addictive) mo e/pe ko e lahi ‘o e taimi mo e pa‘anga ‘oku fakamoleki ‘i he mīsini va‘inga pa‘angá. ‘Oku kau ‘i he ngaahi sīpinga ‘e ni‘ihi ‘a e: tomu‘a tukupā ke pe fakangatangata ‘a e pa‘angá pe ko e taimi ‘oku fakamoleki ‘i he va‘inga kumi monū‘iá mo e ngaahi taimi mālōlō kuo tu‘utu‘uni ki he va‘ingá.

‘Oku ‘ikai fa‘a ola lelei ha fa‘ahinga me‘angāue pe ‘iate ia pē. ‘I he taimi ‘oku ke faka‘uli ai ‘i ha kā, kuo pau ke ke tui ha leta malu‘i, ma‘u ha fakangofua ki he tu‘unga lelei, pea faka‘uli ‘o fakatatau ki he ngaahi fakangatangata ki he lele vavé ke tauhi ai ‘a ho‘o malú. ‘E lava ke fakakaukau‘i ‘a e ngaahi me‘angāue ki hono fokotu‘utu‘u ‘a e ngaahi mīsini va‘inga pa‘angá ‘i ha founga tatau.

'Oku 'i ai ha ngaahi fakakaukau 'a e Pule'angá fekau'aki mo e me'a 'e lava ke fakahoko ke tokoni'i 'a hono fakasi'isi'i 'o e maumau mei he va'inga mīsini pa'anga 'i he ngaahi papú, ngaahi kalapú mo e ngaahi TAB 'aki hono liliu 'o e ngaahi fiema'u 'oku fakakau ki he ngaahi tu'utu'uni ki hono fakasi'isi'i 'o e uesia kovi. 'Oku kumi atu 'e he talanoa ko 'ení 'a ho'o ngaahi fakakaukau fekau'aki mo e ngaahi me'a ko 'ení. 'Oku mau toe mahu'inga'ia foki 'i ha toe ngaahi fakakaukau kehe te mou ala ma'u. 'Oku 'i ai ha tafa'aki 'e tolu 'oku hu'utaha ki ai 'a e tokangá.

1. Fakasi'isi'i 'o e ngaahi uesia kovi 'i he ngaahi feitu'u 'oku 'i ai 'a e mīsini va'inga pa'angá (Pokies)

'Oku fakakaukau 'a e Pule'angá 'e lava ke fakatokanga'i lelei ange 'a e uesia kovi 'o e va'inga kumi monū'ia pea mo fakahoko ha ngāue ki ai. 'Oku fakahaa'i 'e he fakamatalá 'oku tātaaitaha pē ke talanoa 'a e kau ngāue 'i he papú pe kalapú ki he kakaí fekau'aki mo e lahi 'o 'enau va'inga kumi monu'ia 'i he ngaahi mīsini va'inga pa'angá. 'E ala fiema'u ha fakahinohino mahino ange ke ne fakafaingofua'i ange ki he kau ngāue 'oku nau tokanga'i 'a e ngaahi mīsini va'inga pa'anga 'i he ngaahi papú mo e kalapú ke nau 'ilo'i mo ngāue atu ki he ngaahi faka'ilonga 'o e uesia kovi.

Ko e ngaahi fehu'i mahu'ingá 'eni:

- Ko e hā ha ngaahi me'angāue 'e lava 'o tokoni ki he kau ngāue ke nau fakatokanga'i mo 'ilo'i 'a e me'a ke fakahokó 'i he taimi 'oku 'alu ai ke uesia kovi ange 'a e va'inga kumi monū'ia 'a ha tokotaha va'inga?
- 'E lava fēfē ke fakalelei'i 'a e tauhi lekootí ke muimui'i mo 'ilo'i 'a e ngaahi va'inga kumi monu'ia 'oku uesia kovi?
- 'E lava fēfē ke fakalelei'i mo fakalahi 'a e ako ma'á e kau ngāue 'oku nau tokanga'i 'a e ngaahi mīsini va'inga pa'anga?
- 'E lava fēfē ke faka'aonga'i lelei ange 'a e founga ki hono ta'ota'ofi mo 'ete ta'ofi pē 'e kita?

2. Fakasi'isi'i 'o e uesia kovi 'i he ngaahi mīsini va'inga pa'angá

Kuo pau ke faka'ali'ali 'i he ngaahi mīsini va'inga pa'angá 'a e fakamatala mo e fakafōtunga pau, hangē ko e tu'unga 'o e faingamālie ke ikuna'i ha fo'i va'inga (odds of winning) pe ko e fuoloa 'o e va'inga kumi monū'ia 'a ha tokotaha. 'E lava ke uesia 'e he ngaahi maamá, ongó mo e ngaahi fo'i va'inga ta'etotongí (free spins) 'a e fuoloa 'o e kumi monū'ia 'a e kakaí mo e lahi 'o 'enau fakamole ki he fo'i va'inga takitaha. 'Oku 'i ai ha ngaahi hoha'a 'oku faka'ai'ai 'e he ngaahi ikuna pa'anga lalahí (jackpots) 'a e kumi monū'ia 'oku uesia kovi. 'E ala tokoni 'a hono fakalao'i 'o e ngaahi me'a ko 'eni ke ta'ofi mo fakasi'isi'i 'a e uesia kovi 'o e va'inga kumi monū'ia.

Ko e ngaahi fehu'i mahu'ingá 'eni:

- 'E lava nai ke tokoni 'a e ngaahi liliu ki he ngaahi mīsini va'inga pa'angá ki hono fakasi'isi'i 'a e va'inga kumi monū'ia 'oku uesia kovi? Ko e hā ha ngaahi liliu 'e ola lelei tahá?
- Ko e hā ha ngaahi liliu 'e lava ke fakahoko ke ta'ofi ai 'a e uesia kovi mei he ngaahi ikuna pa'anga lalahi?

3. Fakasi'isi'i 'o e uesia kovi 'a e ngaahi mīsini va'inga pa'angá 'aki hano fakamālohi'i ange 'a e tauhi tu'utu'uni (ngaahi tautea mo e tauhi laó)

'I he lolotonga ní, ko ha ki'i kongá si'i pe 'o e ngaahi maumau lao 'i he Lao ki he Va'inga Kumi Monū'ia (Gambling Act) 'oku fekau'aki mo hono maumau'i 'o e ngaahi fiema'u ki he fakasi'isi'i 'o e uesia kovi. 'Oku 'i ai ha faingamālie ke fakahū ha ngaahi maumau lao fo'ou ke taliui ki ai 'a e kau fakalele mīsini va'ingá.

- Ko e hā 'a e ngaahi maumau lao mo e tautea te ne lava 'o pou pou'i 'a e ngaahi tu'utu'uni fo'ou mo ia 'oku ngāue'aki lolotonga?
- Ko e hā 'a e me'a 'oku totonu ke taliui ki ai 'a e kau pule 'o e ngaahi feitu'u va'ingá / kau fakalele mīsini va'ingá / ngaahi sōsaieti?

Lahi 'o e ngāue ko 'enī

'Oku fekau'aki 'a e talanoa (consultation) ko 'enī mo hono fakahoko 'o ha ngaahi liliu ki he ngaahi tu'utu'uni lolotonga 'oku ne kāpui 'a e founa ta'ofi mo fakasi'isi'i 'o e uesia kovi 'a e va'inga mīsinī pa'anga 'i he ngaahi kalapú, papú mo e ngaahi fai'anga peti lova hoosi (TAB) 'i Nu'u Silá. 'Oku siofi 'e he Pule'angá ke tomu'a fakahoko ha ngaahi liliu ki he ngaahi tu'utu'uni ko 'enī, pea toki fakakaukau'i ai pe 'oku fiema'u ha ngaahi liliu lahi ange ki he lao ki he va'inga kumi monū'ia.

'E faka'aonga'i fēfē ho'o ngaahi fakakaukau 'oku fakahū mai?

'E tokoni 'a ho'o ngaahi fakakaukau ke mau fokotu'utu'u ha ngaahi founa ki hono liliu 'o e tu'utu'uni ngāue ke fili mei ai. 'E fakakaukau'i 'e he Pule'anga 'a e ngaahi fakakaukau kotoa pē 'oku fakahū mai 'i he founa ko 'enī. Hili iá, 'e lava ke fokotu'utu'u ha ngaahi tu'utu'uni fo'ou ki he ngaahi mīsinī va'inga pa'angá.

Te mau pulusi nai 'a ho'o fakakaukau 'oku fakahū mai?

'Oku fa'a pulusi 'a e ngaahi fakakaukau kotoa 'oku fakahū maí 'i he uepisaiti 'a e Potungāue ki he Ngaahi Me'a Fakalotofonua (Department of Internal Affairs). 'E toe lava pē foki ke fakamalumu 'a e ngaahi fakakaukau 'oku fakahū maí ki ha kole 'oku fakahoko 'i he malumu 'o e Official Information Act 1982 (Lao ki he Fakamatala Faka'ofisiale 1982).

Kapau 'oku 'i ho'o fakakaukau 'oku fakahū maí ha fakamatala fakafo'ituitui pe fakakomēiale 'oku pelepelengesi pea 'oku 'ikai te ke loto ke tukuange atu, kātaki 'o fakahā mai ia 'i ho'o fakakaukau 'oku fakahū maí.

Kātaki 'o vakai ki he peesi 30 'o e pepa fakamatala kakato ki he talanoá ki ha toe fakamatala lahi ange.

Fiema'u ha fakaikiiki lahi ange ki he ngaahi palopalemá mo e ngaahi me'a ke fili mei ai?

Te ke lava 'o ma'u atu 'a e pepa fakamatala kakato ki he talanoá 'i he 'Initaneti: dia.govt.nz/reducingpokiesharm

Te ke toe lava foki 'o kole ha tatau pepa 'aki ha'o fetu'utaki maí kiate kimautilu 'i he telefoni ta'etotongi 0800 25 78 78 (Nu'u Sila pē) pea kole ke ke lea ki he Gambling Policy Team (Timi ki he Tu'utu'uni Ngāue 'o e Va'inga Kumi Monū'ia (9am – 5pm pē).

'Alu ki he 'emau uepisaiti

www.dia.govt.nz/Gambling

'Omai kiate kimautilu 'a ho'o fakakaukau

Gambling Policy Team

Department of Internal Affairs

PO Box 805

Wellington 6140

'Aho ke tāpuni ki ai 'a hono fakahū mai 'o e ngaahi fakakaukau: 28 'Epeleli 2022

